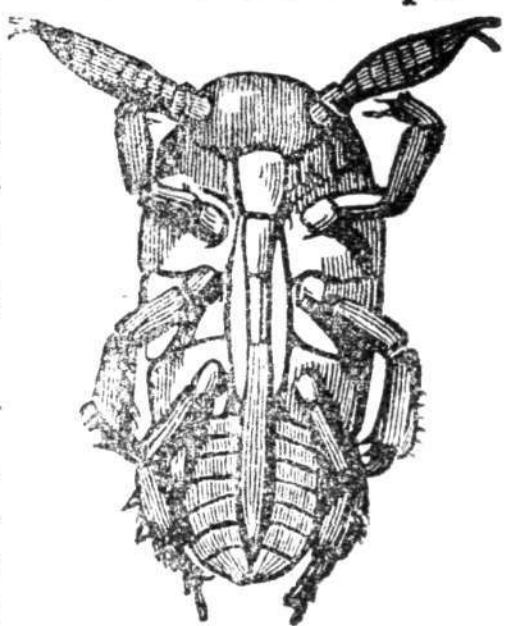

Rivec s tremi ostrimi ščetinjami na koncu in pa 6 nóg kaže vam sledeča podoba.

Naši bralci nam bodo komaj verjeli, če jim rečemo, da zárod edine te babice od spomladi do jeseni je v stanu vse vinograde v našem cesarstvu pokončati. Treba tedaj, da jim to dokažemo.

Ta babica leže skoz en cel ten vsak dan po 8 do 10 jajčic. Pa recimo, da v vsem skupaj izleže le 20 jajčic, tedaj dobimo do 15. dne malega travna (aprila) od nje 20 naslednic; te bodo do 15. maja matere od 400, iz katerih do 15. rožnika se zaleže 8000, 15. dne malega srpana (julija) 160.000, 15. dne velicega srpana 3 milijone in 200.000, 15. kimovca (septembra) 64 milijonov, 15. oktobra 1,280.000.000 in 15. novembra 25,600.000.000 — po takem od sušca do novembra 25 milijard in 600 milijonov uší (ena milijarda je 1000 milijonov) — to je tolikošno število, da to razumeti le moremo, ako pomislimo, da na vsako trto v Avstriji in na Ogerskem, ako jih štejemo v vsem skupaj okoli 8000 milijonov, pridejo kake 3 uší. (Kon. prih.)

Poduk, kako naj se ravna z živino, da ne zbolí, in kaj naj stori gospodar, kedar mu zbolí.

Klaja za domačo živino.

Kakošna mora biti krma (klaja).

Vsaka krma, bodi-si kakoršna koli, mora dobra biti in živini primerna, če ne, jej ne tekne. Ako pride med krmo kaj, česar želodec ne more prebaviti (prekuhati), kakor drobno kamence, prah, pesek, kurje perje itd., živina zbolí lahko, in še celó dostikrat pogine zavoljo tega.

Dasiravno v začetku ne tako očitno, škoduje živini tudi preprano seno ali slama, premrli, gnjili ali zmrznjeni krompir in repa, droževje, ktero je bilo premalo iztiskano ali predelano, in je torej še mnogo vinskega cveta v njem, moljavo zrnje, premalo preležano seno, pred kratkem še le požeto zrnje žita in sočivja, mokra detelja, ktera se še le pari, in druge take trave, potem sploh krma zelišč, na ktera je kaka škodljiva strupena rosa, rja prišla.

Posebno se ravna dobrot krme po krajih, v katerem je bila spravljena.

Tudi dobra klaja utegne škodovati, če se v zaprašnih, vlažnih ali zatuhlih krajih hrani, skozi ktere nikoli nobena sapa ne potegne. Zavoljo tega naj se spravlja klaja nad hlevi samo tedaj, kedar je hlev ali obokan (velban), ali pa je leseni strop dobro zapažen, da para iz hleva ne more skozi strop. Tudi ceví za odganjanje pare, kjer jih imajo, ne smejo pod streho napeljane biti, ampak skozi streho morajo iti. Ravno tako se morajo line, skozi ktere se klaja znad hleva v hlev meče, dobro zapreti dati, in morajo tako dolgo zaprte biti, dokler jih ni treba odpreti.

Kakor domača živina ni vsa enega plemena, tako tudi ne tekne vsaka klaja enako; tako se podá zrnje kot poglaviten živež bolj konjem kakor ovcam in goveji živini, katerim se le o posebnih priložnostih, postavimo, pred spojem bolj za priklado kakor kot živež daje. Kisla trava in kislo seno se konjem prileže prav dobro, manj pa goveji živini, ker tako seno je manj tečno kakor sladko; ovce pa skor gotovo zbolé, če tako seno vživajo.

Sočivje je prav rediven živež, pa želodcu je težek, ne sme se ga tedaj toliko živini dajati, kakor žita. Pa tudi vse žito ne tekne vsi živini; oves je živini najbolj ugoden; tudi turšica po malem; rž in ječmen sta nevarna, ker živno rada napenjata.

Listje skoraj vseh dreves, kakor tudi njih mladike, ktere živinčeta posebno na pašah v gozdih kaj rade obirajo, ne redé samo malo, temuč goveji živini in drobnicam je dostikrat še celó škodljiva krma. Tudi korenstvo, kakor repa in krompir, utegne škodovati, če ga živina preveč dobiva, ker je želodcu pretežko. Ravno tako se morajo varno pokladati olarske (prajarske) in žganjarske drože, ostanki cukrarnic, zlasti pa konjem.

Razun dobrih paš in sená, ktero se na travnikih s sladke trave nakosí, sploh ni klaje, ktera bi dobro redila, ob enem pa tudi želodcu nadlege ne delala; zavoljo tega je dobro, med bolj slabo klajo vselej tudi nekoliko mrve primešati. Kedar pa gospodar svoji živini sploh ob enem času razno klajo ali pa eno poleg druge klade, mora jo vselej tako zmešati, da živina ne dobiva samo potrebnega živeža, temuč tudi, da se jej želodec dosti napolni, tako, da se popolnoma nasiti. Zavoljo tega žito ni za goveda in za ovce; kajti zrnje sicer dobro redí, velicega želodca teh živinčet pa vendar ne napolni in toraj tudi dosti ne nasiti. Najbolje je zraven še sena dati. Ako pa druga krma že samo po sebi močno redí, se jim mora kaka druga manj tečna krma primešati, postavimo, slama. Zlasti takrat je take primesi zeló treba, kedar se živina z žlampo redí, ker živina utegne sčasoma, pa zeló nevarno zboleti.

Dostikrat napravljajo krmo, da bi bila živini bolj prijetna ali pa bolj prebavljiva; tako jej krmo dostikrat razrežejo, kakor slamo (rezanica), repo, krompir; večkrat jo s kropom poparijo ali skuhajo; večkrat jo okisajo ali osolé ali sicer tako ali tako napravljajo.

Kedar dobiva živina toplo pijačo, je sploh skrbeti, da pijača ni pretopla, ker živini želodec in čeva omagajo, če večkrat pregorke pijače dobiva; nasledki tega so marsiktere bolezni. Tako umetno narejene krme ne smejo predolgo na zraku stati, ker se rade skisajo; to pa živini ni samo neprijetno, tudi zbolí lahko. Sploh naj gospodarji pri vsakteri krmi, ktera se more skisati, kakor pri tako imenovanem rujavem senu, ktero se samo po sebi segreje, ali pa pri mokri detelji, skrbno gledajo, da se kisanje o pravem času ustavi, ali pa da se krma še le potem živini klade, ko se je že popolnoma skisala. Sicer se krma lahko spridi in živina ne mara za-njo; ako jo pa zavoljo lakote vživa, mora pa zboleti.

Kedar dobiva živina osoljeno krmo, je treba posebno za to skrbeti, da ima tudi dosti pijače. Po slani krmi je namreč živina žejna, in če se dosti ne napaja, utegne zboleti.

Turška goveja kuga se nam bliža.

Gospodarji pozor!

Po dopisu okrajnega glavarstva Črnomaljskega od 26. decembra je v Stubici v okraji Vrbovskem na Hrvaškem v dveh hlevih 23. decembra se prikazala turška goveja kuga; 4 goved je poginilo, dvoje so pobili.

Okraj Vrbovski je komaj 3 ure in kraj Stubica komaj 5 ur daleč od Kranjske meje; nevarnost je po takem silna, da se tudi na Kranjsko pritepe morilna pošast, ako se ostro ne straži na to, da niti živina, niti človek niti nič drugega kar si bodi ne pride iz Hrvaškega čez mejo na Kranjsko. Deželna vlada je zato se tudi brž obrnila do vojaške oblasti, da pridejo vojaki za stražo na mejo Črnomaljsko.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polii. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrto leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrto leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 8. januarija 1873.

Obs e g: Poduk, kako naj se ravna s živino, da ne zbolí, in kaj naj storí gospodar, kedar mu zbolí. (Dalje.) — Uš na trtnih koreninah (Phyloxera). Konec. — Gospodarji čujte! kaj dela turška goveja kuga. — Ozir na deželni zbor Kranjski. — Slov. slovstvo. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar. — Oklic našim gospodarjem.

Gospodarske stvari.

Poduk, kako naj se ravna z živino, da ne zbolí, in kaj naj storí gospodar, kedar mu zbolí.

(Dalje.)

Kdaj naj se živini klade.

Silno veliko pripomore k zdravju živine to, da dobiva o svojem času živež. Ne dá se sploh reči, kolikrat in o katerem času je najbolje živini v hlevu klasti; toliko pa skušnija uči, da živini veliko bolj tekne, če se jej večkrat, pa manj krme daje, kakor pa naenkrat preveč. Živini tudi bolje tekne, če dobiva svoj živež o gotovem času, kakor pa, če se jej klade, kedar komur v misel pride.

Tudi na to se mora vselej gledati, da ima živina, ko se je nasitila, dosti pokoja, da prežvekuje ali prebavlja. Posebno pri konjih se to dostikrat iz nemar pušča, če se koj po obilnem krmenji za težka dela vprežejo; rado jih klati začne in večkrat jim potem želodec počí. Tudi voli morajo prav velikrat koj potem na delo, ko so se napasli, dasiravno potrebujejo za prežvekovanje več pokoja.

Še nekaj družega se tirja od gospodarja, kateri hoče zdravo živino imeti, in to je: snažnost jasel, korít in posód za napajanje. Treba je tedaj tudi ostanke ne povžite klaje vselej in pri vsaki živini skrbno odpravljati, predno se jej druga krma dá. Prav posebno je pa treba, da so korita snažna, če dobiva živina poparjeno ali sicer takošno krmo, ktera se rada skisa. Taki ostanki namreč se vselej skisajo, če več časa v koritih ostanejo, in škodujejo živini, kedar mora z novo krmo tudi stare spridene ostanke vžiti.

Živina potrebuje solí.

Da živina lože prebavlja, jej dajejo solí. Gotovo je, da zeló k zdravju pripomore živini, če včasí solí dobí. Nobenemu gospodarju bi se ne smeli denarji smiliti za sol, s ktero more svojo živino zmirom zdravo ohraniti. Ume se pa, da je tudi tukaj skrbnega ravnanja treba; zakaj preveč solí je tudi živini, zlasti ovcam škodljivo. Dobro tedaj ni, živini cele ploše solí pokladati, da jo liže, ker se potem navadi in je dostikrat želí, samo da bi se s soljo igrala, ne pa da bi jo za potrebo lizala. V ovčarijah tudi ni dobro, kos solí kam obesiti, kterege morejo ovce lizati, kakor se jim poljubi, ker so tudi tú nektera živinčeta skoro vedno pri solí, druga pa nikoli do nje ne morejo priti, da bi jo lizala. Zavoljo tega je bolje, da se živinčetom od solí dá toliko,

kolikor je prav; daje se pa sol med otrobi v korita ali se pa natrese na krmo ali stopí v vodi.

Goveji živini se daje sol nekterekat v tednu in rajta se 1 funt solí za živinče na mesec; — ovcam se daje sol večidel le enkrat v tednu, in sicer 1 lot do poldruzega lota za odraščeno ovco. — Več solí se daje živini, če ima manj dobro in za-njo manj prijetno krmo, tedaj takrat, kedar se ima živina s paše k suhi krmi prestaviti, ali pa takrat, kedar se pita, da se zmirom ješča ohrani. — Konjem se navadno, ako vživajo dobro in zdravo mrvo in pa oves, sol ne daje.

Pijače.

Kar se tiče vode za pijačo, tekne živini najbolj mehka voda. Ako živina dalj časa trdo vodo pije, jej utegne želodec oslabéti in še celó zboleti utegne. Dobro bi bilo tedaj, da bi se trda voda živini nikoli ne dajala, predno se ne ustoji dalj časa na zraku. Ovce in konji tudi nikakoršne skaljene vode ne pijejo rade, skrbí naj tedaj gospodar za to, da dobivajo po mogočosti čisto vodo za pijačo. Goveja živina ni tako zbirčna, dasiravno poželjivost, gnjilobno ali solnato vodo, kakor postavimo, iz gnojnice piti, razodeva, da ima živina pokvarjen želodec; treba je tedaj takrat živini solí dati. Vsaki živini je voda iz močvirij, luž in majhnih bajerjev škodljiva, zlasti pa ovcam; ako pa ni mogoče ubraniti, da bi živina take vode ne dobivala, je prav dobro, jej včasíh dati vode, v kateri je nekoliko solí raztopljene, predno gre na pašo, ker se potem bolj slabe vode na paši ne loti.

Konji in goveda ljubijo manj mrzlo, še celó nekoliko prestalo vodo; zlasti pri poparjeni krmi se mora gledati na to, da živina ne dobiva premrzle vode, ker je ni vajena; zavoljo tega je tudi snežnica govedom in konjem škodljiva. Ovce pa imajo rade bolj mrzlo vodo in ne škoduje jim tudi ne, če si svojo žejo s tem tolažijo, da sneg ližejo.

Kakor pa čista, mehka voda zdravju živine dobro tekne, tako utegne preveč vode, ki se jej v krmi ali pa za pijačo daje, marsikako škodovati.

Koliko vode najtedaj živina dobiva, to se ravna po raznih okoliščinah. V tej reči si niso vsa plemena enaka; po primeri potrebuje prešič največ vode, manj konj in goveda; ovce pa, zlasti če so na paši in že tedaj s svojim živežem veliko vode vžijejo, potrebujejo najmanj vode.

Po klaji se najbolj ravna, koliko vode gre živini. Kjer živina suho klajo dobiva, potrebuje toliko več vode; — kjer se jej pa daje že sama po sebi vlažna in vodena klaja, kakor zelena (frišna) klaja, poparjena krma, ali če na pašo hodi, mora se jej manj pi-

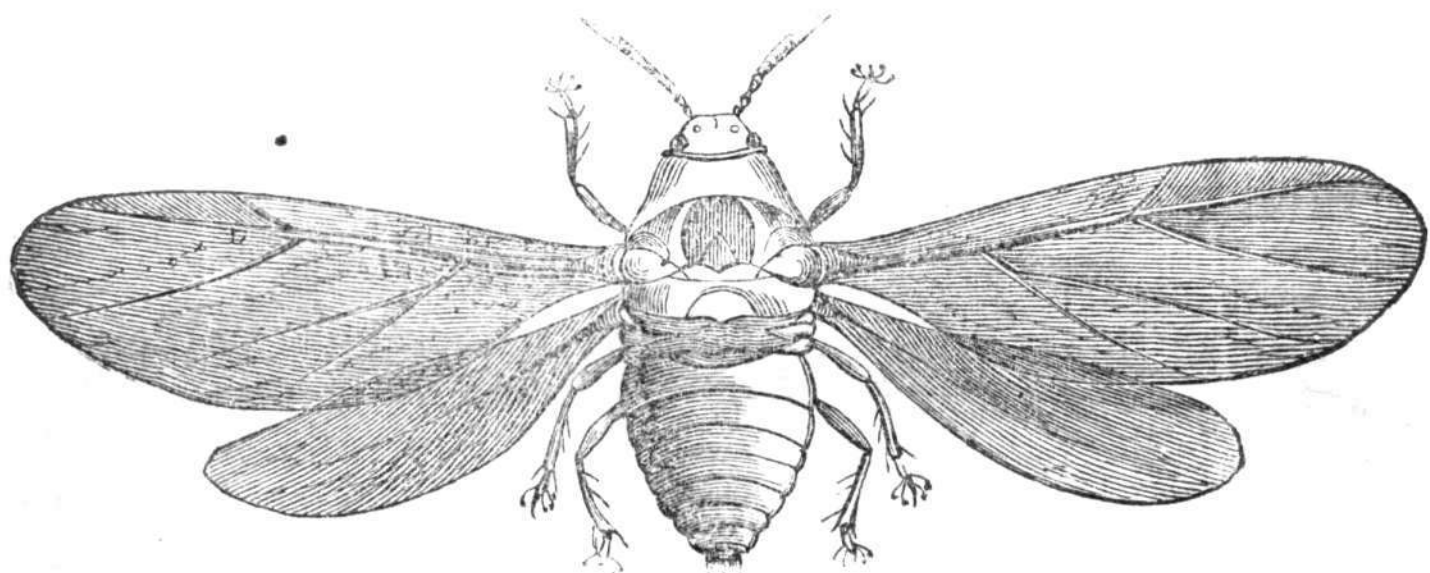
jače dajati. Tudi po letnem času in vremenu se mora živini več ali manj pijače dajati. Kolikor bolj suh je letni čas in vreme, toliko več vode potrebuje živina. Sploh se jej mora toliko vode dati, bodi-si v krmi bodi-si za pijačo, da živina nikoli žeje ne trpi. Posebno pri prešičih, kateri so v tej reči silno natančno predeni, pa tudi pri drugi domači živini, se izcimijo zavoljo pomanjkanja vode hude in silno nevarne bolezni. (Dal. prih.)

Uš na trtnih koreninah (Phylloxera).

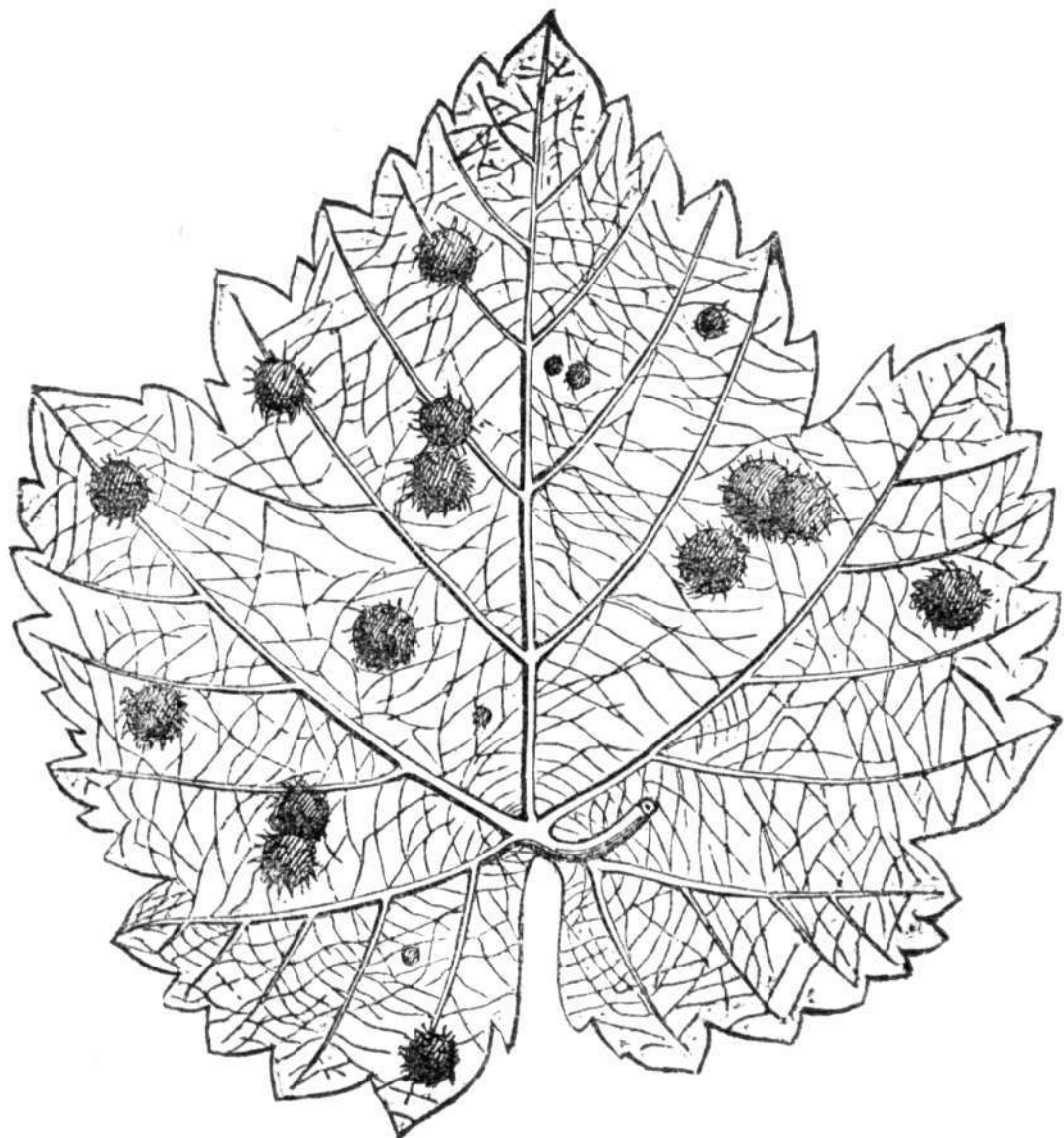
(Konec.)

Če tudi iz vseh jajčic se ne oživi škodljivi mrčes, vendar jih ostane sila veliko, ki se v 4 ali 5 dnevih vgnjezdijo v razpokah skorje in nitkah korenin, kjer začno pokončavati trto. Kedar je uš izpila sok eni trti, leze na drugo, hitro raste, trikrat se levi in dobi v prejšnjem listu naslikano okroglo-podolgasto podobo. Nekrilata ona (babica) ne potrebuje njega, da bi legla oplojena jajčica; vsak nov zárod se rodi že oplojen, in tako gré polaganje jajčic skozi 8 zarodov.

Krilata ona, od ktere se on le malo loči po žilicah kril (perút), kaže se v sledeči podobi:

Lepa mušica je s svetlo-belimi pasovi okoli rumenkatega života, s 4 dolzimi, malo žilčastimi, prezornimi krili. Ker je zelo lahka živalica, jo veter lahko daleč zanese, da svoja jajčica položi na trtno perje v nogradih, ki so daleč proč od prvotnega gnjezda. Na perji, v katero se je vbodla, se kmalu pokažejo hrastovim šiškam enaki izrastki, kakor jih sledeča podoba kaže:

Ko so se mladi izvalili iz jajčic, lezejo po trti doli do korenine, kjer začno sok koreninam srkati, rasti, jajčica leči od zaroda do zaroda.

Vzrok bolezni, ki je dostihmal posebno veliko škodo naredila na Francoskem, in pa življenje tega mrčesa, je profesor J. Planhon v Montpellieru na Francoskem razložil, in to, kar mi tukaj pišemo, je vzeto iz poročil njegovih. On je zasledoval z drobnogledom to grozno škodljivo živalico po vseh nesrečnih nogradih Francoskih.

Učeni in neučeni, posamni vinorejci in cele komisije skušale so mnogovrstna sredstva, da bi zatrli nesrečno to žival; al gotovega dozdej niso še iznašli.

Prvo priporočano in v več nogradih Francoskih skušeno sredstvo — da so ušive in neušive trte v nogradih izruvali in sežgali — nič ni pomagalo; v na novo zasajenih nogradih se je zopet prikazal mrčes, v prejšnjih pa je uš še huje pokončavala korenine ostalemu trsju. Razen tega se je skušalo še mnogo drugega; al pomagalo ni nič ali celó malo. Tako zateglo in trdno življenje ima ta uš, da je niti omotična pruska kislina (blausäure), niti tobakov lag, niti kupreni vitriol itd. ne umori. — Največ je še pomagala gnjijoča človeška scavnica in pa zmes iz 40 delov žepa, 40 delov žganega apna, raztopljen v 500 delih vode, in kuhano tako dolgo, da ostane vsega skupaj le 400 delov. Nekteri brinov trpentin hvalijo.

Kakor pri vsaki kužni bolezni je tudi tukaj najbolje to, da se ubrani, da v nograđe ne pride ta uš, to je, da si vinorejci ne kupijo trt iz taci krajev, kjer je ta uš. Ko bi se vendar ta nadloga kje pri nas pokazala, ponuja se prijazno dobre svete dajati c. kr. visoka poskušalnica v Klosterneuburgu pod Dunajem (k. k. önochemische Versuchsanstalt in Klosterneuburg).

Bog daj, da nograd na slovenski zemlji ostanejo obvarovani te nadloge.

Gospodarji čujte! kaj dela turška goveja kuga.

Ponavljaje to, da le „Novice“ donasajo natančna poročila o stanju kuge v slovenskih krajih sosednih dežel, naznanjamo danes, da po dopisu kr. gubernije iz Reke od 2. dne t. m. je prikazala se turška kuga v čedi 75 volov, ki so sredi preteklega meseca iz Hrvaškega prišli v Škerljevo županijo Reške. 18 jih je poginilo. Namestnik velikega župana Reškega je te vole ukazal brž s petrolejem sežgati, še ostalih 57 pa pobiti in meso vseh takih, ki se po raztelešenju najdejo bolni, tudi s petrolejem sežgati, pepel pa zakopati; meso in vse drugo taci volov pa, ki se najdejo zdravi, je dovolil lastniku za porabo, ako se za to oglasi skrajni čas v 36 urah. Ker pa se to ni zgodilo na tanko po županijskem ukazu, so vas Škerljevo djali za 21 dni v zaprtijo in zažugali sodniško kazen vsacemu, kdor prestopi zapoved zaprtije kakor koli.

In res je treba sila ostrih kazni, da se odvrnejo deželam grozne nesreče, ki jim jih prinese kuga.

Kazen, ki jo postava od 29. junija leta 1868. naklada prestopnikom, je do 4 mesecev ječe ali do 500 gold. v denarji, razen tega, kar mora prestopnik še škode povrniti.

Pošten človek bi mislil, da vsak naših ljudi se bode kakor strupa bal dandanes kupčije z živino na Hrvaškem in Reškem, al žalibog! da nektera bisaga nikoli ni sita, če tudi vé, da gré tū za tavžente škode! — Tako je unidan iz Metelj na Notranjskem kobacal neki barantač na Grobniško polje pri Reki in grozno kužno črnico pritiral s kupljenimi voli domú, po kateri je sam zgubil 4 goveda, drug gospodar iz Studenca pa 2 vola, ki mu ju je ta prodal. Od c. kr. deželne vlade v preiskavo te zadeve na Notranjsko poslanega dr. Bleiweisa je napotila velika kužnost one bo-

meljce, in sicer kot golobja jajca; veliko jih je pa tudi debelejših, ktere se pa že, akoravno so le eno leto stare, za hrano (živež) rabijo. Najbolje je, če se debele za hrano porabijo, drobne podzemeljce pa v prihodnjem letu sadé.

Nadalje: Drugo leto se drobne podzemeljce cele sadé, debelejšje se pa lahko prerežejo in sadé. Oprava 2. leto ostane vsa taka, kakor je navadna pri krompirji.

Za pojasnilo tega Vam, dragi gospodarji, izročam sledeče vrstice: Jaz sem se prepričal, da je v eni dobri žlici 10.000 semen, — da ena rastlina, ako iz semena izraste in ako se presadi, rodi od 5—10 kot golobja jajca pa tudi kot jalbelko debelih podzemeljce isto leto, — da rodi ena teh podzemeljce prihodnje (drugo) leto 10 do 80 popolnih krompirjev za rabo.

Da je resnica to, kar vam poročam, rečem: ako bi ne bil sam krompirja izkopaval in ga štel, ne bi vam bil verjel, da jih je marsiktero krompirjevo deblo še čez 80 rodilo. Razume se pa samo po sebi, da je razloček med 10 ali 80 krompirji o tem, da drugi niso prvim enaki. Na priliko: na enem deblu je bilo: 5 debelih, 20 do 30 srednjih, 40 do 50 drobnih.

Kakor se obdeluje, tako se preminjajo omenjene doštevke.

Poduk, kako naj se ravná z živino, da ne zbolí, in kaj naj storí gospodar, kedar mu zbolí.

(Dalje.)

Kako z domačo živino ravnati.

Pri delavni živini se mora paziti, da se jej ne nakladajo pretežka dela, da dela o svojem času in da ima tudi dosti pokoja, da se oddihne. Navadno mislijo ljudje, da se smejo od živine tudi najteža dela tirjati, če se jej le dosti klaje daje; ali za vsako živino je, kakor je njen život, neka meja postavljena, do ktere zmaga delati; ako se ta meja prestopi in živina sili, več delati, kakor jej njena moč pripušča, so nasledki tacega neumnega ravnanja ti, da ali živina zbolí, ali pa zgodaj za nobeno rabo več ni. Pri delavnih živinčeti je treba tudi posebno za njih kopita in in parklje skrbeti. Marsikter konj je še dosti močan, pa za nobeno rabo ni več, ker ima zavoljo nemarnosti bolna kopita, in marsikterega vola morajo zgodaj zaklati, ker zavoljo bolezní na parkljih za vožnjo več ni. Pri kopitih in parkljih je posebno za to skrbeti, da se prevelike mokrote pa tudi prevelike suše varujejo. Zavoljo tega je treba, da je pesek in stelja zmiraj, kolikor je mogoče, suha, in da se scavnica, ktera je kopitom in parkljem silno škodljiva, hitro odteka; zavoljo tega se mora tudi posebno stelja na zadnjem koncu staj vedno skrbno sušiti in ponavljati.

Da pa kopita tudi presuha niso, je treba jih večkrat v vodi skopati, nesnago, ki se podplatov drži, odpraviti, in kopita zmiti; to naj se vsaki dan zgodi, kedar se živina snaži.

O veliki suši, in kedar se živina vedno na trdih, kamnenih, suhih cestah nahaja, je pa še celó treba, kopita in parklje v kravjek, ilovico ali mokre cunje zaviti, da se preveč ne razsušijo. Ako kopita in parklji preveč zrastejo, kar se utegne zgoditi, če se prehajajo živinčeta samo na mehkih tléh ali če morajo delj časa v hlevu ostati, bo treba, jih dostojno spodrezati dati, pa paziti, da se preveč roga ne odreže.

Živino naj na tanko opazuje.

Kmetovalec, kateri svojo živino in njeno vedenje v zdravem stanu dobro pozná, in pridno po njej pogleduje, bode tudi lahko spoznal, kedar je bolna.

Kolikor pred se bolezen spozná in kolikor brže je se umen živinozdravnik pokliče, toliko laže in bolj gotovo bo živina ozdravela.

Navadno se zdi kmetu živina še le potem bolna, kedar se jej jéd popolnoma upre. Skušnja pa uči, da je že veliko več živine poginilo, ker so mislili, da je živina samo tedaj bolna, kedar se jej jéd upre. Kedar imajo namreč živinčeta dolgo bolezen, žrejo še prav rada, zlasti goveda, bolezen je pa vendar v njih telesu že na tako stopinjo prišla, da ni več zdravja za nje upati. Treba je tedaj, da gospodar na vse preméne v vedenji, hoji, stanji in ležanji svoje živine, potem na to pazi, kakošna je njena koža, dlaka ali volna, kakošne so nosnice in gobec, dalje da pazi, ali živina kakor sicer lahko sôpe, ali pa morda hitreje in nenavadno sapo ima ali stoka, kedar sope, ali ima suh kašelj ali pa kaj izkašljuje in kakošen je kašelj, kedar je suh, ali je njen vamp napet ali upadel, ali žre živina željno ali počasi, kakor ko bi se jej ne ljubilo ali se pa krme kar nič ne omrsi, ali je bolj ali manj žejna, ali morda krmo ali pijačo težko požira, ali pa, kar požrè ali pije, skozi gobec ali nos nazaj vrže, dalje kako živina prežvekuje, kako in koliko ščije in sirje, kakošna je scavnica in blato in ali ni tujih reči scavnici ali blatu pri-mešanih, ali dajejo molzne krave toliko mleka kakor sicer in ali je mleko tako, kakor je sicer ali drugačno.

Ako se živina trese, ako jej dlaka pokonci stoji in ima mrzla ušesa in korenine ušes ter noge, nos, gobec, potem jo pa vročina po životu in po vidljivih žleznih kožah obide, ako ima goveja živina suh smrček in jo zdaj mrazi zdaj vročina kuha, je misliti, da ima živinčce vročnico (feber), zoper katero je vselej živinozdravnikove pomoči treba. Delavni živini je tudi treba večkrat kopita in parklje pregledati, da je mogoče, zlasti na kopitih že koj v začetku marsiktero bolehnost ob pravem času spoznati in jo ustaviti; sicer se lahko primeri, da živinčce ni več za rabo, če pa za rabo ni, tudi nič ni vredno.

Pri konjih ne sme vrh tega noben gospodar nikakoršnega iztekanja iz nosnic in otekanja medčeljstnih žlez, kakor tudi ne oteklin in vgnid v koži premalo porajati; iztekanje iz nosnic namreč razodeva dostikrat, da je konj smrkvav, otekline ali ugnide v koži pa, da je črviv. Oboje pa je silno nevarno in nalezljivo.

(Dal. prih.)

Politične stvari.

Kako so Čehi pričeli novo leto?

Novoletnica, ki so jo, kakor smo v zašnjem listu omenili, vsi česki časniki na čelo postavili, glasila se je v glavnih točkah tako le:

„Novo leto smo nastopili sicer brez veselega poguma, toda nikakor ne potrtega srca.

Narodni in politični sovražniki skušajo podreti zadnji jéz, katerim smo še ovire stavili napadu tujstva, to je, vzeti ostanke politične samostalnosti českemu narodu in zadnje nam svete svetinje našega nekdanjega veličestva.

Vse, kar je nekdanj bilo pogodba, deželno pravo, kraljevo pismo, temeljna in deželna postava, vse, kar nam je veljalo za podlago in glavni steber avstrijski monarhiji, vse to imelo bi zdaj zgubiti vsako veljavo, vse to naj bi se žrtovalo brezobzirni koristi, in to ne enemu národu, ampak samo eni stranki, ktera meri na razrušenje zgodovinskih podlag te monarhije in na to, da bi stara habsburška država bila le gradivo, iz kterega naj bi se osnovala celó nova država. Očitni večini avstrijskih narodov ni pripuščeno, izreči svoje pravo mnenje

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrto leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrto leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 22. januarija 1873.

Obsog: Poduk našim gospodarjem, ki hočejo govejo živino na kak sejm gnati. — Poduk, kako naj se ravna z živino, da ne zbolí, in kaj naj stori gospodar, kedar mu zbolí. (Konec.) — Obravnava kmetijskih šol na Kranjskem v deželnem zboru lanskem. — Klic po nižani ceni solí. — Kaj imamo pričakovati od volilne reforme? — Slovensko slovstvo. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Noviçar.

Gospodarske stvari.

Poduk našim gospodarjem,

ki hočejo govejo živino na kak sejm gnati.

C. kr. deželna vlada je v „Oglasniku“ zadnjih „Novic“ oklicala, da sejmi, ki so bili zarad kužne gobčnice in parkeljnice prepovedani, vprihodnje smejo biti, — al ne povsod, in sicer so prepovedani še v tistih okrajih na Dolenskem in Notranjskem, ki se mejijo s Hrvaško in Reško, kjer imajo turško govejo kugo.

Če tudi je prepoved sejmov nadloga velika mnogim gospodarjem, ki bi radi živino prodali in za njo skupili denarja, ki ga na vse strani potrebujejo, je vendar prepoved sejmov v tistih nevarnih časih, kakor so sedanji zavoljo turške kuge, velika pripomoč za obrambo kuge, kajti če le ena kužna živina pride na sejm, jo lahko zatrosi na drugo živino, in tako gre po njej bolezen na vse kraje, kamor se žene kupljena pa na sejmu okužena živina.

Če tudi so proti Hrvaškemu in Reški okrajini nevarne meje zdaj zaprte, da ne sme živina iz Hrvaškega ali Reške okrajne k nam, vendar postava od 29. julija 1868. še ukazuje nekaj družega, in to so spričala, da je živina zdrava, ali tako imenovane „živinske pôse“. Vsaka goveja živina, naj je kjer koli, mora na sejm gredé imeti tak pôs.

Kakošni pa so ti „pôsi“?

Listi so, ki jih je vlada dala natisniti, da županom ni treba posebnih taci spričal pisati, ampak da se kar na-nje zapiše, kar glava tacega lista kaže.

Tak pôs, ktere ga ni treba štempljati, daje in podpiše župan, in če je kak živinozdravnik v tistem kraju, ki je živino ogledal, naj ga tudi podpiše on.

Na takem posu stoji imé in stanovanje lastnika, imé in stanovanje gonjača (če gospodar sam živine ne žene na sejm), popis živine (to je: ali je vol, telica, krava itd., kakošne barve je in če ima kakošna posebna znamenja), da se ne more kaka druga živina namesto te vriniti, in pa kraj, kamor se živina žene. Če gospodar več goved žene na sejm, se na en list zapišejo vsa. Zdolej pa potrdi župan s svojim podpisom, da je živino zdravo videl in da ne tam ne v okolici tistega kraja ni nobene kužne bolezni.

Tak pôs pa ima veljavo le za 7 dni. Če živine lastnik ni prodal in jo žene po preteklih 7 dneh na drug sejm, more župan, če je živina zdrava, podaljšati ta pôs, pa le spet za 7 dni. —

Za župane in lastnike živine so ti pôsi res nadležna reč; al biti morajo po §. 15. gori omenjene postave ne le samo pri nas, ampak po vseh deželah. Če ne bi gospodar, ki svojo živino žene na sejm, se oskrbel s takim pôsom, sam si je kriv, če pride na sejm v Ljubljano, Kranj ali kam drugam, pa brez pôsa ne bo smel na sejm.

Zato je treba privaditi se tudi te novine. Župani dobijo tiskane pôse po 1 kr. v Ljubljani v Egerjevi tiskarnici. *)

**Poduk, kako naj se ravna z živino,
da ne zbolí, in kaj naj stori gospodar, kedar
mu zbolí.**

(Konec.)

Kaj ima gospodar živine o živinski kugi
sploh storiti.

Če gospodar že ne sme nobene bolezni pri svoji živini v nemar puščati, tem več pazljivosti mu je pa pri tako imenovanih kugah treba, to je, pri boleznih, ktere ob enem času več ali vso živino enega kraja napadejo in dostikrat tudi čisto pokončajo.

Kuge se naredé:

1. Iz škodljivosti, ktere so daleč razširjene ali pa iz kakosti in lege kakega kraja izvirajo; teh se tedaj živina ne more ogniti. Take škodljivosti so, postavimo: pomanjkanje krme ali vode za pijačo, slaba krma ali voda, slabo vreme itd. Nekatere kuge, ktere se tako izcimijo, morejo tudi nalezljive biti, to je, iz njih se o bolezni neki kužni strup izcimi, kateri tiči v krvi, scanju, blatu, potu in v sapi in na popolnoma zdrava živinčeta enacega plemena prestopi in potem ravno tako bolezen narediti more. Take kuge so, postavimo, bolezen v gobcu in na parkljih, črnica ali vrančni prisad smrkelj itd.

Kuge se pa tudi naredé

2. samo po okuženju, ktero se ne izcimi pri nas domá, ampak se po živini iz tujih dežel zanese, od ktere ga domača živina dobí, a potem se vedno dalje in dalje razširja. Take kuge se imenujejo nalezljive kuge, kakor je, postavimo, turkša goveja kuga.

Nalezljiva bolezen se razširja tako, da bolna živina pride z zdravo v dotiko ali na paši in v hlevu, ali pa da zahaja na take kraje, kjer je pred bolna živina bila in kjer so še ostanki klaje, ali blato,

*) Ker so taka spričala po postavi od 29. julija 1868. predpisana za vse dežele, zato utegne županom tudi drugih slovenskih dežel to naznanilo ugodno biti.

scavnica, sline, smrkelj bolne živine ostali. Včasih tudi ni treba, da se bolna živina zdrave dotakne, kajti kužnost dostikrat tiči v potu in v sapi, katero bolna živina sope, in jo potem veter dostikrat precej daleč zanesse.

Kužne bolezni ne zanesó samo živa bolna živinčeta sama, tudi z njihovim mesom, kožami, z rogovi in parklji, potem z dlako, kožuhovino itd. jo utegnejo ljudje zatrositi, kateri so imeli z bolno živino opraviti.

Obvarovanje živine, da se ne okuži.

Ker se prave nalezljive kuge v naših krajih nikoli same ne izcimijo, temuč se vselej zatrosijo, more previdni gospodar svojo živino tacihi bolezni gotovo in popolnoma obvarovati, če jo skrbno varuje, da z bolno živino v dotiko ne pride. Ker mu pa dostikrat neznano ostane, da je blizo njega kje kaka okužena živina, in ker so, kakor je bilo že rečeno, tudi mnogotere kuge nalezljive, ktere se v deželi izcimijo, zavoljo kterih tudi njegova živina zboleti utegne, terja previdnost, da se umni kmetovalec tudi ob času, ko ni nič znano, da je blizo kje kaka kuga, vseh okoliščin ogiblje, ktere bi utegnile zatrosenje kužne bolezni olajšati. Vselej bo tedaj svoj hlev tujim ljudem zapiral, zlasti takim, kateri imajo sploh z živino opraviti, kakor mesarjem, pastirjem, konjačem, kupcem volne, strojarjem itd.; tudi on sam ne bo nikoli pri tuji bolni živini stikal, temuč tudi svojim poslom mora to prepovedati.

Novo dokupljene živine ne sme koj v hlev med svojo živino djati; skozi 10 dni jo mora posebej imeti in še le potem jo sme v hlev djati, kedar je popolnoma prepričan, da je zdrava. Ako se soseskina živina skup na pašo goni, mora župan čedniku ostro prepovedati, da ne sme kake tuje živine z domačo pasti, svoje čede ne blizo tuje goniti in na take kraje ne zahajati, kjer se je tuja živina pasla ali gonila. Novo dokupljenih živinčet čednik ne sme pred na gmajno pustiti, dokler niso 10 dni se odločena opazovala in za zdrava spoznana bila; vsako bolno živinče morajo koj iz čede djati in to brez odloga županu naznaniti; on sam pa ne sme nikoli in nikakor bolne živine zdraviti.

Mesar tistega kraja ne sme svoje klavne živine na soseskino gmajno puščati, pa tudi s svojo domačo živino je ne sme v enem hlevu imeti. Nikdar se ne more dosti priporočati to, gledati na to, da se živina in meso po postavi ogleduje, ker se tu prav dostikrat najprvo spozna, ali je kaka nalezljiva bolezen ali ne med živino, katero iz raznih krajev kupljeno priganjajo. Tako se vsaj lahko stori, da se take bolezni dalje ne razširjajo.

Take previdnosti je tem več treba, če se v kakem kraju ali v njegovi okolici kaka kužna bolezen res začne.

Kazni, ktere čakajo vsacega, kateri ne spolnuje postav zastran kužnih bolezni.

Kazenska postava odločuje v §§. 400. do 402., kakošna kazen čaka vsacega, kateri ne spolnuje tega, kar je zastran živinskih kug zapovedano.

Če prav v kakem kraju ali v njegovi soseski nimajo živinske kuge, vendar se mora po tej postavi vselej županu naznaniti, kedar živino kaka notranja bolezen napade. Ako zbolí več živinčet, mora se vsa živina enega gospodarja v poseben hlev postaviti, kjer mora posebno strežbo imeti, dokler se ne pokaže, da celih 10 dni nobene bolezni več ni. Bolna živina se z drugo soseskino živino ne sme na pašo goniti. Tisti, kateri zoper to postavo delajo, se kaznujejo z zaporom

(arestom) od 1 do 3 mesecev; ako se pa bolezen dalje razširi in več škode naredi zavoljo tega, ker je bila bolna živina zatajena ali ker se postave niso spolnove, ima se tisti, kateri je kriv, še enkrat tako dolgo zapreti in po okoliščinah tudi v ostro ječo obsoditi.

Taka kazen zadene tudi vsacega, kateri o kakoršni koli bolezni med živino kako bolno živinče zataji zdravniku, ktereга gosposka pošlje, ali pa koj, ko je oklicano, da je živinska bolezen, ne spolnuje predpisov, kateri so dani zastran crknjene kakor tudi zastran okužene in še zdrave živine ali sploh dani ali se pa posebej dadó, kakor okoliščine nanesejo; dalje zadene taka kazen vsacega, kateri o času živinskih bolezni skrivaj ali očitno bolno živino, meso, mleko, maslo, kože, loj ali karkoli od goveje živine, bodi si od zdrave ali bolne, od pobite ali crknjene iz sumljivih krajev kupuje, kontrabant ali v neokužene kraje prodaja ali pa za svojo potrebo vozi; potem vsacega, kateri iz okuženih krajev, dasiravno je bil opominjan, čez mejo v zdrave kraje živino vozi ali goni, če ta živina potem, ko je bila v posebnem hlevu zaprta, v desetih dneh zbolí za boleznijo, katero ima živina v tistem kraju; zadnjič vsacega, kateri le kakošne kose (meso ali kaj drugega) goveje živine skrivaj kam prenaša, kateri se spoznajo, da so od skrivaj pobitih živinčet.

Ravno tako kazen zadene vsacega župana, kateri kantonski gosposki ne oglasi, da po dvoje ali troje živinčet v enem hlevu ali v enem kraju v enem tednu sploh zbolí.

Kdor pa prestopi postave zoper turško govejo kugo, tega čakajo ostre kazni do 500 gold. v denarjih in do 4 mesece ječe, pa poleg mora še povrniti drugim ljudem naklonjeno škodo.

Obravnava kmetijskih šol na Kranjskem v deželnem zboru lanskem.

V lanskem deželnem zboru je šlo za 2 šoli: eni je imé sadje- in vinorejska šola v Vipavski dolini, drugi kmetijska šola na Dolenskem, ktera ima zraven sadje- in vinoreje obsegati tudi še vse druge razdelke kmetijstva razen gozdarstva, za katero imamo že šolo na Notranjskem.

Za vinorejsko šolo v Vipavski dolini teče obravnava že 3 leta, ko je grof Lanthieri brezplačno ponudil grajščino Slap deželni šoli.

Začnimo tedaj, da dežela na tanko izvé, danes s poročilom deželnega odbora

o vino- in sadjerejski šoli na Slapu v Vipavski dolini.

Poročilo se je glasilo v poglavnih točkah tako-le:

„Gospod grof Karol Lanthieri v Vipavi je pri občni skupščini kmetijske družbe v Ljubljani 24. novembra 1869. leta velikodušno izrekel, da svojo v deželne knjige vpisano grajščino na Slapu pri Vipavi za ustanovitev sadjerejske in vinorejske šole za Kranjsko deželo zastonj prepusti s tem pristavkom, da mu ozir nje ostane posestvena pravica. V poznejši izjavi od 1. februarja 1870. leta, ki so jo z njim vred podpisali g. Franc Kavčič, tadanji predstojnik vipavske kmetijske podružnice, g. dr. Štefan Spazzapan in g. Venceslav Jaeger, grof Lanthieri izreka isto ter se kranjski kmetijski družbi zavezuje ne le grajščino na Slapu, ampak tudi druga svoja posestva na Slapu, ki niso grajščini pripisana, za ustanovitev omenjene sadjerejske in vinorejske šole prepustiti na 30 let s pravico vknjiženja, da se